

Predgovor / Foreword

Dana 27. i 28. rujna 2013. na Hrvatskom je katoličkom sveučilištu u Zagrebu održan međunarodni znanstveni skup *Trećoredska glagoljaška tradicija u europskom kontekstu – Tertiary Glagolitic Tradition in European Context*. Organizatori toga događanja povodom 1150. obljetnice misije Svete braće Ćirila i Metoda, slavenskih apostola, u Moravsku bili su Provincija franjevac trećoredaca glagoljaša u Zagrebu, Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu – Odsjek za povijest, Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu i Staroslavenski institut u Zagrebu.

Budući da su se izravni plodovi njihove misije, staroslavenski jezik u rimsko-slavenskom obredu i svetopisamski tekstovi, kroz glagoljašku komponentu ukorijenili u hrvatskom narodu, činilo se svrsishodnim obilježiti tu obljetnicu međunarodnim znanstvenim skupom, kojim bi se ukazalo da su glagoljaška baština i tradicija važne osnovice hrvatske kulture i identiteta. Na taj bismo način dostojno predstavili Domovinu, koja preko novoga praga svoje povijesti zakoračuje u Europsku uniju.

Na hrvatskom prostoru, na kojem se pojavilo i razvijalo glagoljaštvo kao jedinstven fenomen u katoličkom svijetu, postoji samonikla redovnička zajednica franjevac trećoredaca glagoljaša, koja je svoju franjevačku karizmu s dozom pustinjaštva i pokorništvu upotpunjavala glagoljaškom duhovnošću. Povijest je pamti kao najstrajnijega korisnika glagoljice u svakodnevnoj pisanoj komunikaciji i vjernoga obdržavatelja rimske liturgije na crkvenoslavenskom jeziku. Ta je redovnička zajednica, organizirana u Provinciju franjevac trećoredaca glagoljaša, sasvim razumljivo i najbogatiji čuvar pisane baštine na glagoljici.

Nažalost, danas je ona za mnoge zbog nepoznavanja njezine glagoljaške baštine i tradicije, crkvenoslavenskoga kao liturgijskoga jezika te povijesnoga i drugoga konteksta teret povijesti, s kojim se nose tek pojedinci. Uostalom, u naslovu joj je glagoljaški atribut, kao veza s prošlošću. Unatoč tomu, glagoljaštvo u Provinciji franjevac trećoredaca glagoljaša živa je predaja, odnosno ono po čemu se danas u novom okruženju apostolata, pastorala i prisutnosti u Crkvi i svijetu predstavlja kao posebna i izvorno hrvatska odrednica.

Stoga je Provincija zdušno prihvatila obilježiti obljetnicu Velikomoravske misije europskih suzaštitnika sv. Ćirila i Metoda, koji su nas zadužili zasijavši sjeme slavenske pismenosti, kulture, liturgije i umjetnosti, znanstvenim skupom *Trećoredska glagoljaška tradicija u europskom kontekstu – Tertiary Glagolitic Tradition in European Context*, na kojem su znanstvenici iz Hrvatske i inozemstva o glagoljaškoj baštini i tradiciji iznijeli brojna nova saznanja ili rekapitulirali postojeća.

Tijekom pristizanja autorskih članaka s našega skupa izv. prof. dr. sc. Hrvoje Gračanin, glavni urednik *Radova Zavoda za hrvatsku povijest* (Radovi ZHP-a),

spremno je u ime svoga Uredništva prihvatio inicijativu da se oni publiciraju upravo u spomenutom časopisu. Taj se prijedlog učinio dobrim i nama organizatorima skupa i urednicima zbornika pristiglih članaka. Naime, osim što su *Radovi ZHP-a* vezani s Odsjekom za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji je bio suorganizator rečenoga skupa, smatrali smo da će članci objavljivanjem u časopisu zbog slobodnoga pristupa na *Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske – Hrčak* (<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>) u znanstvenoj zajednici biti vidljiviji, ali i zbog znanstvene kategorizacije *Radova Zavoda za hrvatsku povijest* bolje znanstveno vrednovani.

Sabrani su radovi svrstani u šest cjelina, simbolično raščlanjenih azbučnim nizom od glagoljskih slova. Cjelinu pod slovom **ⱥ** (*azv*) čine plenarno izlaganje S. Damjanovića *Tisućljetno hrvatsko glagoljaštvo i njegovi ćirilometodski korijeni* te radovi o trećoređskoj glagoljskoj pismenosti (K. Kuhar, J. Reinhart i S. O. Vialova), njihovu arhivsko-diplomatičkom gradivu (M. Matijević Sokol), zastupljenosti trećoređske glagoljaške tradicije u nastavi hrvatskoga jezika tijekom prošlosti, sadašnjosti i prijedlozi u budućnosti (M. S. Filipović) te misijskom djelovanju franjevac trećoređaca glagoljaša u Sjedinjenim Američkim Državama (I. Živković).

Druga cjelina pod slovom **ⱦ** (*buky*) posvećena je pojedincima i njihovim prinosima: bosanskoj kraljici Katarini (E. O. Filipović), fra Stjepanu Beliću (P. Runje), suradnji biskupa Mahnića s trećoređcima (A. Bozanić), fra Stjepanu M. Ivančiću (T. Galović), popu i fratru Anti Nižiću (I. Botica), fra Ignaciju Radiću (F. E. Hoško) te franjevcu i biskupu Srećku Badurini (I. Bodrožić).

Treća je cjelina **Ⱨ** (*vêdê*) u potpunosti slavistička: A. Kovačević piše o Elizabeti Ugarskoj u latinskim i hrvatskoglagoljskim izvorima, V. Badurina Stipčević obrađuje legendu o svetom Jeronimu u hrvatskoglagoljskom *Petrisovu zborniku* (1468.), M. Šimić kajkavski leksik u *Ivančićevu zborniku*, a P. Bašić Gospin plač u *Klimantovićevu zborniku I*. O medicinskim marginalijama u molitveniku fra Ivana Čeperića raspravljaju M.-A. Dürrigl i S. Fatović-Ferenčić, dok M. Lukić i V. Blažević Krezić određuju početak jezične obnove hrvatskoga novocrkvenoslavenskoga jezika u domisalskim izdanjima Dragutina Antuna Parčića.

Četvrta cjelina **ⱨ** (*glagoljŕ*) zastupljena je s dvoje povjesničara umjetnosti: A. Badurina piše o knjigama *Datja* i *prijatja* trećoređskih samostana, kao izvoru za povijest gospodarskih i društvenih odnosa na Kvarneru i Dalmaciji od 16. do 20. stoljeća, a V. Zajec o štuko dekoraciji stropa crkve Blažene Djevice Marije od Karmela (Sv. Marije od Puka) u Novigradu u Istri, koja je od 1726. do 1808. bila pod upravom franjevac trećoređaca.

U predzadnjoj, petoj cjelini **Ⱪ** (*dobrê*) razvrstani su radovi koji pokrivaju različite jezikoslovne, antikvarne i pjesničko-umjetničke aspekte. Tako su prikazani dokumenti iz 15. stoljeća na talijanskom jeziku u prvom svesku *Bartolijeva*

zbornika (V. Kovačić), *Brevis grammatica Slavica* fra Benedikta Mihaljevića (A. Mihaljević i M. Mihaljević), glagoljski dio zbirke knjiga ruskoga antikvara Aleksandra Čertkova (O. Akimova) i rukopisna zbirka *Poemata* te drugi pjesnički radovi Dragutina Antuna Parčića (F. Velčić).

U posljednjoj se šestoj cjelini **3** (*estb*) nalazi vrijedan stručni rad, odnosno 9 povijesnih karata kao prilog izradi povijesnoga atlasa III. samostanskoga reda svetoga oca Franje na hrvatskim povijesnim prostorima (H. Kekez).

S velikom žalošću pišemo da je od održavanja našega skupa pa do uredničkoga zaključenja ovih tekstova čak četvero naših dragih prijatelja i sudionika skupa preminulo: dr. sc. fra Anđelko Badurina (1935. – 2013.), mr. sc. fra Petar Runje (1938. – 2014.), prof. dr. sc. fra Ilija Živković (1954. – 2015.) i dr. sc. Svetlana Olegovna Vialova (1929. – 2015.). Ipak, iznimno smo sretni da se njihovi prilozi nalaze u ovom našem tematskom bloku/zborniku. Neka tematski blok, ovi Radovi budu trajna uspomena na njih!

U Zagrebu, 20. prosinca 2015.

Ivan BOTICA, Tomislav GALOVIĆ i Kristijan KUHAR

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

47

vol. 1

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2015.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 47, vol. 1

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher
Vlatko Previšić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Hrvoje Gračanin

Izvršna urednica / Executive Editor
Inga Vilogorac Brčić

Uredništvo / Editorial Board
Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*
Kristina Milković

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Marko Maraković

Lektura

Samanta Paronić

Tisak

Web2tisak, Zagreb

Naklada

250 primjeraka

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

RADOVI 47
vol. 1

ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Tematski blok / Themed issue

TREĆOREDSKA GLAGOLJAŠKA TRADICIJA U EUROPSKOM KONTEKSTU TERTIARY GLAGOLITIC TRADITION IN EUROPEAN CONTEXT

Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa
održanoga 27. i 28. IX. 2013. na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu
u organizaciji

Provincije franjevac trećoredaca glagoljaša u Zagrebu, Hrvatskoga katoličkog
sveučilišta u Zagrebu, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za
povijest, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu – Odsjek za povijest, Instituta
za povijest umjetnosti u Zagrebu i Staroslavenskoga instituta u Zagrebu

Proceedings of the International Scientific Conference
held on 27th and 28th September 2013 at the Catholic University of Croatia in Zagreb
and organized by
the Province of the Glagolitic Friars of the Third Order Regular, Catholic University
of Croatia in Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences of the University
of Zagreb - Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences of
the University of Split - Department of History, Institute of Art History,
and Old Church Slavonic Institute

Gosti urednici / Guest editors

Ivan BOTICA
Tomislav GALOVIĆ
Kristijan KUHAR